

بررسی علل تعیین راهبردهای گرایش به تغییر کاربری کشاورزی و باغات به مسکونی و ایجاد سکونتگاههای غیر رسمی در همدان

(نمونه موردی روستای قاسم آباد همدان)

Investigating the causes of determining the tendencies to change the use of agriculture and gardens to residential and creating informal settlements in Hamedan

(Case study of Ghasem Abad village of Hamedan)

استاد راهنما : پرویز اکبری

دکتری شهرسازی، مدرس گروه معماری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

saru2705@yahoo.com

محقق : حسین قاسمی

کارشناسی ارشد معماری دانشگاه ایرانمهر

h.gh9117004@gmail.com

09189117004

چکیده

با رشد روزافزون جمعیت و صنعتی شدن جوامع بشری، امروزه شاهد تغییرات چشمگیری در کاربری اراضی کشاورزی و باغات به مسکونی بوده ایم. بررسی ها نشان می دهند که تغییر کاربری اراضی کشاورزی در کشور سالیانه بخش عمده ای از اراضی را از چرخه تولید خارج می نماید. زمین و خاک بعنوان بستر رویش گیاهان و منبع تولید غذا، موهبتی است الهی که به رسم امانت در اختیار نوع بشر قرار گرفته تا با بهره برداری بهینه و حفاظت مستمر از آن، زمینه بهره مندی نسلهای آینده را از این نعمت الهی فراهم نمایند. هدف کلی این تحقیق شناسایی عوامل تاثیر گذار در تغییر کاربری زمین های کشاورزی از دیدگاه کارشناسان و صاحب نظران دانشگاهی در شهرستان همدان می باشد که طی سالهای ۹۵-۱۳۹۶ صورت گرفته است. تحقیق از نوع کاربردی و روش آن توصیفی و ابزار تحقیق پرسشنامه می باشد. یافته ها نشان داد که از نظر کارشناسان وضعیت تغییر کاربری زمین های کشاورزی بسیار نامناسب است و عوامل اقتصادی و اجتماعی و بوم شناختی تاثیر بسزایی در این تغییرات کاربری داشته است. نتایج تحلیلی بر اساس اولویت ضریب تغییرات نشان داد که مهمترین عوامل تاثیر گذار در تغییر کاربری زمین های کشاورزی به ترتیب مشکلات اقتصادی (درآمد کم و نداشتن پشتوانه مالی) کشاورزان، کمبود آب کشاورزی، عدم خرید تضمینی محصولات کشاورزی و پایین بودن قیمت زمین در روستا می باشد و مهمترین عوامل اجتماعی تاثیر گذار در تغییر کاربری زمین های کشاورزی، حمایت ضعیف دولت از کشاورزان، سیاست های تشویقی دولت و عدم رعایت عدالت؛ یعنی انجام فعالیت های کشاورزی باید روی زمین های کشاورزی و فعالیت های ساختمانی روی زمین های غیر کشاورزی صورت گیرد و همچنین مهمترین عوامل بوم شناختی، موقعیت جغرافیایی منطقه، آب و هوای مناسب منطقه و تخریب بی رویه جنگل ها و مراتع و گسترش بی جهت مناطق شهری و وجود دستگاه های متعدد مدیریتی در سطح روستا می باشد بطوری که در یک روستا بخشداری و دهیاری از یک طرف و جهاد کشاورزی و سازمان مراتع و جنگلها و همچنین بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اعمال سلیغه و نفوذ مینمایند و هیچ گونه هماهنگی و آینده نگری در این باب وجود ندارد.

شهرهای بسیاری از کشورهای کمتر توسعه یافته با مشکل عمیق انطباق نیافتگی الگوهای رفتاری و فن آوری وارد شده از کشورهای بیشتر توسعه یافته روبرو می باشند، از بازتابهای این انطباق نیافتگی، اغتشاش در ساختار فضایی و بروز پدیده اسکان غیررسمی در این شهرها و روستاها بوده است که به ویژه با توجه به ویژگیهای ساختار فضایی و مکانیزم های هدایت و کنترل شهری همدان در سالهای اخیر با رشد و گسترش قابل ملاحظه ای مواجه بوده اند. از این روی رشد و گسترش سکونتگاه های غیر رسمی با هدف درک هر چه بیشتر تأثیر نابرابریهای اقتصادی به عنوان یکی از مهمترین عوامل ایجاد آنها و نیز مهمترین عامل شکل گیری طبقات اجتماعی در شهر همدان مورد بررسی قرار گرفته است تا بتوان با به کارگیری تمهیداتی مناسب به اهداف برابری، افزایش فرصتها و ارتقای کیفیت زندگی در آنها و جلوگیری از رشد و ایجاد سکونتگاه های غیررسمی جدید دست یافت. این نوشتار در پی تأکید بر ضرورت توجه به نابرابری های اقتصادی شهر همدان به عنوان یکی از عوامل موثر در رشد و گسترش سکونتگاه های غیررسمی که نیازمند تحلیل، تفسیر و تبیین ساختار ویژه و علل پدیدار شدن نابرابری این سکونتگاه ها در راستای تقلیل مشکلات اقتصادی درونی و حتی بیرونی ناشی از آنها میباشد و نهایتاً به ارائه راهبردهایی برای کاهش نابرابریهای اقتصادی این شهر در جهت متوقف نمودن رشد و گسترش فزایندهی این سکونتگاه ها به سمت روستاهایی با قدمت چند صد ساله و دارای هویت و فرهنگ خاص آنها و ارتقای کیفیت زندگی اهالی آنها منتهی خواهد گردید. بازناسی موارد مذکور از طریق بیان چارچوبهای نظری، فنی و تجربی نابرابریهای اقتصادی، مدیریت شهری ضعیف و ایجاد سکونتگاه های غیررسمی، تبیین نقش نابرابریهای اقتصادی در رشد و گسترش حاشیه نشینی و ارائه راهبردهای نهایی در قالب راهبردهای اقتصادی -فعالیتی و راهبردهای حوزه تصمیم گیری صورت گرفته است.

کلیدواژه ها:

تغییر کاربری اراضی کشاورزی و مسکونی، سکونتگاههای غیر رسمی، قاسم آباد همدان، نابرابری اقتصادی شهری، توسعه پایدار